

Úvod

VÝCHODISKA

V roce 2007 uplynulo 35 let od vydání knihy „*Meze růstu*“ (Dennis L. Meadows et al., The Limits to Growth), kterou lze považovat za základ zájmu o udržitelný rozvoj. Její autoři byli přesvědčeni, že růst světové populace a vyčerpávání nerostných zdrojů omezují ekonomický růst a prostřednictvím svého modelu se pokusili dokumentovat nutnost změny trendů a závislostí pěti proměnných (světové populace, industrializace, znečišťování, produkce potravin a čerpání nerostných surovin).

O jedenáct let později se již udržitelný rozvoj stal tématem i na světové politické scéně. Byla vytvořena Světová komise pro životní prostředí a rozvoj při Valném shromáždění OSN a jejím výstupem byla v roce 1987 zpráva „*Naše společná budoucnost*“ (česky 1991). Komise došla k závěru, že přestože ekonomický růst posledních desetiletí zhoršuje životní prostředí, je možné najít cesty, které by ochránily životní prostředí a přitom by neznamenal zastavení ekonomického růstu. Na základě tohoto přesvědčení byla ve zprávě formulována jedna ze základních definic trvale udržitelného rozvoje: „Jedná se o takový rozvoj, který zajistí naplnění potřeb současné společnosti, aniž by ohrozil možnost splnění potřeb generací příštích“. Z této koncepce vychází i česká legislativa. V zákoně č. 17/1992 Sb., o životním prostředí je uvedeno:

„Trvale udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.“

Jednotlivé státy začaly vytvářet strategie udržitelného rozvoje pro svá území. V rámci nich stanovily priority a přiřadily jim dlouhodobé cíle, kterých by mělo být v určitém časovém horizontu dosaženo. Priority i jejich cíle však bývají často obecné a až opatření, pomocí kterých má být cílů dosaženo, nabývají konkrétních podob. Tato opatření, stejně jako celé priority však musí být průběžně monitorovány, a proto jsou součástí strategií také konkrétní sady indikátorů, pomocí nichž je pokrok v daných oblastech hodnocen. A právě **v této oblasti definování indikátorů, poskytování spolehlivých, srovnatelných a adekvátních dat v časové řadě má státní statistická služba nezastupitelné místo.**

V České republice byla strategie **na národní úrovni** schválena až v roce 2004. **Na místní úrovni** však vznikaly iniciativy na principech udržitelného rozvoje již dříve. Již od poloviny 90. let například začalo Ministerstvo životního prostředí podporovat projekty místní Agendy 21 (MA21). V letech 1999–2002 probíhal projekt „Širší podpora místních Agend 21 v ČR s využitím britských zkušeností“, jehož součástí byly i tři pilotní programy MA 21: město Kladno, okres Děčín a CHKO Poodří. Metodika pro modelové projekty strategií udržitelného rozvoje krajů byla vytvořena v roce 2004. A byly to právě **Ústecký a Liberecký kraj**, které v roce 2005 jako první kraje v České republice zpracovaly své strategie udržitelného rozvoje (podle angloamerického modelu plánování s menšími úpravami dle jejich regionálních podmínek).

Český statistický úřad nereaguje pouze na toto dění ve společnosti, ale sám je nositelem zájmu o udržitelný rozvoj v České republice. Má svou nezastupitelnou roli nejen jako poskytovatel dat v dlouhé časové řadě, ale i jako partner při formulaci potřebných indikátorů či šíření nejnovějších poznatků z této oblasti. Dlouhodobě se podílí na činnosti Rady vlády ČR pro udržitelný rozvoj a byl také například spoluorganizátorem mezinárodní konference „Environmentální účetnictví a indikátory udržitelného rozvoje“ v roce 2005, kde mimo jiné vystoupil i předseda ČSÚ Jan Fischer a hlavní příspěvky byly publikovány v monotematickém čísle časopisu Statistika (3/2006).

Pravidelně se ČSÚ věnuje udržitelnému rozvoji také ve stěžejních makroekonomických analýzách a v letošním roce **rozšiřuje tento pohled o regionální rozměr** zpracováním čtrnácti krajských publikací, z nichž každá zohledňuje specifické podmínky v daném kraji.

CÍLE A STRUKTURA PUBLIKACE

Záměrem předkládané publikace Vybrané oblasti udržitelného rozvoje Ústeckého kraje **je zmapovat zdrojové možnosti ČSÚ v oblasti udržitelného rozvoje na krajské úrovni, poskytnout přehled požadovaných ukazatelů, které jsou v krajském členění dostupné, a doplnit tak literaturu, která se věnuje této problematice na úrovni národní a mezinárodní.**

Autoři publikace se pokoušejí odpovědět na dvě následující otázky:

- **Jaké jsou datové zdroje ČSÚ pro hodnocení udržitelného rozvoje na regionální úrovni?**
- **Jaký je vývoj vybraných indikátorů udržitelného rozvoje v konkrétním kraji?**

Publikace je **členěna do tří základních částí.**

První kapitola mapuje udržitelný rozvoj z celorepublikového pohledu. Zabývá se Strategií udržitelného rozvoje ČR, Situačními zprávami i problematikou indikátorů na celostátní úrovni včetně mezinárodního srovnání v rámci Evropské unie.

Druhá kapitola vychází ze strategických dokumentů České republiky zpracovaných na národní úrovni a mapuje dostupnost těchto „národních“ indikátorů na krajské úrovni. Obsahuje vybrané ukazatele za všechny tři pilíře (ekonomický, sociální a environmentální), pro které jsou v současnosti dostupná data ze zdrojů ČSÚ (případně i z jiných zdrojů) a uvádí jejich dlouhodobý vývoj v mezikrajském srovnání. U každého indikátoru je uvedena návaznost na strategické dokumenty ČR, zdroj dat, územní dostupnost, periodicitu, stručný metodický popis indikátoru a tabulka s hodnotami všech krajů ČR v časové řadě.

Autoři si jsou vědomi toho, že existují i další přístupy k hodnocení udržitelného rozvoje (např. kapitálový či tematický), nicméně ve snaze o široké praktické využití sleduje tato publikace současný přístup oficiálních strategických dokumentů v České republice. K posuzování udržitelného rozvoje se zejména v mezinárodním srovnání využívají také kompozitní indikátory (např. tzv. ekologická stopa v environmentální oblasti). Jejich výhodou je komplexnější (vícerozměrný) pohled na vývoj dané oblasti a usnadnění interpretace trendu, který z vývoje dílčích indikátorů nemusí být dobře patrný. Na regionální úrovni by však jejich tvorba byla se současnými datovými možnostmi značně problematická.

Třetí kapitola zaujímá největší část této publikace a je zaměřena na specifické podmínky v Ústeckém kraji a specifické požadavky na datové zdroje, které z těchto podmínek vyplývají. Výchoziskem pro tuto kapitolu je **Strategie udržitelného rozvoje Ústeckého kraje** a její indikátorová sada. Vzhledem k tomu, že se jednalo o první dokument svého druhu v ČR (na krajské úrovni), bylo mnoho jeho indikátorů navrženo spíše jako ideální varianta indikátoru za danou oblast než s ohledem na praktickou dostupnost dat. Z tohoto důvodu je pro její budoucí hodnocení nutné zmapovat reálnou dostupnost všech indikátorů uvedených ve Strategii Ústeckého kraje a v případě, že indikátor dostupný není, pokusit se navrhnout alternativní ukazatel, který k dispozici je. Cílem není polemizovat s nastavenými prioritami a cíli, stejně jako nadměru rozšiřovat původní indikátorovou sadu. V mnoha případech jsou rovněž nastíněna úskalí, na která je nutno pamatovat při hodnocení vývoje příslušného ukazatele. Pro zachycení dosavadního vývoje vybraných indikátorů a porovnání s Českou republikou byly v kapitole použity názorné grafy. Hodnoty indikátorů v časové řadě jsou uvedeny **v přílohové tabulce**.

Publikace je doplněna **Kartogramy** vybraných indikátorů souvisejících s danou problematikou.

V roce 2007 přistoupil Krajský úřad Ústeckého kraje k aktualizaci dosavadní Strategie udržitelného rozvoje a pracovníci ČSÚ byly přizvány ke spolupráci v rámci vytvořené pracovní skupiny.

Vzhledem k tomu, že tato publikace obsahuje širokou škálu ukazatelů v krajském členění a ve třetí kapitole dokonce ucelenou sadu konkrétních indikátorů požadovaných Strategií Ústeckého kraje, věříme, že by se mohla stát vodítkem i pro zpracovatele Strategií v ostatních krajích ČR, případně zdrojem inspirace při rozšiřování Programů rozvoje kraje o dimenzi udržitelného rozvoje.

Na přípravě publikace se vedle pracovníků oddělení regionálních analýz a informačních služeb (z různých krajů) podílela partnerská pracoviště v ústředí ČSÚ – Odbor makroekonomických analýz a analytických metod (kapitola 1) a Odbor veřejných databází.